

Aateskelua työajan lyhentämisestä

PETRI BÖCKERMAN

Nuorempi tutkija

Palkansaajien tutkimuslaitos

Raija Julkunen ja Jouko Nätti: *Työn jakaminen. Moraali, talous, politiikka*. Vastapaino, Tampere, 1997.

Työajan lyhentäminen on pysynyt myös kotimaisen työttömyyskeskustelun kestoaiheena. Julkusen ja Nätin uusiin teos tarjoaa mielenkiintoisen esityksen työajan lyhentämisestä ja sen vaikutuksista mm. työllisyyteen. Ongelmana on se, ettei keskeisimpiä väitteitä juurikaan perustella empiirisesti. Syynä on se, että työajan lyhentämisen vaikutuksia on tutkittu yllättävän vähän Euroopassa.

Thomas Moren Utopiassa oli ainoastaan kuusituntinen työpäivä¹. Työaika on lyhentynyt lähes jatkuvasti 1900-luvulla, mutta aivan vielä ei ole saavutettu Utopian lukemia. Työajan jatkuvan lyhentämisen on mahdollistanut työn tuotavuuden kasvu. 1990-luvulla tärkeä kehityspiirre on ollut myös työaikojen erilaistuminen.

¹ Paul Lafarguen »Oikeus Laiskuuteen» on myöhempinä aikoina klassikko.

Palveluvaltaisessa taloudessa työaikojen on luontevaa antaa monipuolistua.

Teoksen rakenne on selkeä. Työn jakaminen esitetään yhtenä ratkaisuna korkeaan työttömyyteen ja työmarkkinoiden polarisoitumiseen. Myös erilaisia työllistämiskenaarioita esitellään työn jakamisen näkökulmasta. Kirjoittajat korostavat sitä, että työn jakaminen vaatii myös työllistämisen tavoitetta. Lisäksi täsmennetään työn jakamisen sisältöä ja käytännön toteutusta.

Teoksen kolmannessa osassa tarkastellaan työn jakamisesta Länsi-Euroopassa saatuja kokemuksia (Ranska, Saksa, Hollanti ja Tanska). EUn komissio on suhtautunut arvioissaan varovaisesti työajan lyhentämiseen työvoimapolitiikan välineenä, vaikka asiasta on käyty vilkasta keskustelua EU-parlamentissa.

Tarkastelu keskittyy oivallisesti kunkin maan ominaispiirteisiin työaikapolitiikassa. Ranskassa työajan lyhentämisen aloite on tullut usein hallitukselta. Tavoitteena on ollut lakisääteisen, yleisen työajan lyhentäminen. Työajan lyhentämisestä on myös pyritty tukemaan valtiovallan laajamittaisilla avustuksilla. Syntyneiden työpaikkojen määrä on tavallisesti jäänyt ennako-

arvioita vähäisemmäksi. 2000-luvun alussa toteutettavan 35-tunnin työviikon vaikutuksista ei keskustella teoksessa. Saksassa keskeistä on ollut se, että vahvat etujärjestöt (kuten IG Metall) ovat vaatineet yleisen työajan lyhentämistä osana työehtosopimuksia. Saksan osalta teoksessa jää mainitsematta *Huntin* (1996) empiirinen tutkimus, jonka mukaan 1980-luvulla työajan lyhentäminen olisi parantanut työllisyyttä, mutta 1990-luvulla työajan lyhentäminen olisi itse asiassa heikentänyt työllisyyttä Saksassa. Hollannissa on puolestaan Euroopan lyhimmät työntekijät, mutta työn tuottavuus on maailman korkein. Tanska tunnetaan mm. sapattivapaakokeiluistaan, joita selostetaan teoksessa.

Eurooppalaisten kokemusten jälkeen tarkastellaan suomalaista työaikakeskustelua ja esitellään kokemuksia käyttöön otetuista tavoista jakaa työtä (kuten kuuluisaa 6+6 -mallia). Suomessa työn jakaminen on käynnistynyt lähinnä julkisen sektorin koulutettujen ammattilaisten keskuudessa. Kokeiluista todetaan se, että uudelleenjärjestelyn sosiaalisena edellytyksenä on ollut neuvottelu käyttöön otosta, ja riittävä luottamus työntekijöiden ja yrityksen johdon välillä. Tämä tukee näkemystä, jonka mukaan työn jakamisessa tulisi edetä vapaaehtoisuuteen pohjautuvien ratkaisujen kautta lainsäädännöllisten toimenpiteiden sijaan.

Työajan lyhentämisen eräs keskeinen tavoite on työllisyyden parantaminen. Taloustieteessä yleisen työajan lyhentämisen työllisyysvaikutuksiin on suhtauduttu varoen². Makrotaloudellisissa tarkasteluissa päädytään tavallisesti siihen, ettei työajan lyhentämisellä ole lainkaan vaikutusta tasapainotyöttömyysasteeseen (NAIRU) (*Layard, Nickell & Jackman* 1991, 502–505). Työajan lyhentämisen työllisyysvaikutuk-

set ovat kuitenkin riippuvaisia monista toimiala- ja yritysکوhtaisista tekijöistä (kuten käynti- ja palveluaikojen reagoinnista yleisen työajan lyhentymiseen). Seurauksena on se, että työajan lyhentämisen työllisyysvaikutuksista on vaikeata muodostaa kokonaisarviota. Aihetta tulisikin tutkia aiempaa enemmän nimenomaan empiirisesti käyttäen laajoja yritysaineistoja. Eurooppalaisen työaikakeskustelun näkökulmasta tärkeää on se, että kaikissa maissa normaalityöaika ei ole enää käyttökelpoinen poliittikkamuuttuja. Tämä huomautus koskee erityisesti Isoa-Britanniaa. Seurauksena on se, että yleisen työajan lyhentämistä on vaikeata ottaa talouspolitiikan tavoitteeksi eurooppalaisissa puitteissa.

Yhteenvedona voidaan todeta se, että *Julkusen* ja *Nätin* teos on tärkeä puheenvuoro kotimaisessa työaikakeskustelussa. Sitä voi suositella kaikille aiheesta kiinnostuneille. Teoksen lopussa todetaan: »On epärealistista odottaa äkillisiä, lopullisia ratkaisuja. Työn jakaminen vaatii pitkäjännitteistä toimintaa, kulloistenkin poliittisten pelivarojen käyttämistä tavoitteen suunnassa». Työaika lyhenee myös jatkossa omalla painollaan, koska yhteiskuntamme arvostaa vapaa-aikaa.

Kirjallisuus

- Hicks, J. R. (1946): *Value and Capital. An Inquiry into Some Fundamental Principles in Economic Theory.* Oxford University Press, Oxford.
- Hunt, J. (1996): »Has work-sharing worked in Germany?». National Bureau of Economic Research, Working Papers, 5724.
- Layard, R. & Nickell, S. & Jackman, R. (1991): *Unemployment. Macroeconomic Performance and the Labour Market.* Oxford University Press, Oxford.

² *Hicks* (1946, 301–302) tosin esitti työajan lyhentämisen yhtenä ratkaisuna sitkistyvään työttömyyteen.